

Μουσική και Θρησκευτικά στη Β' Γυμνασίου: Μία διαθεματική προσέγγιση

Καρούμπαλη Ευγενία

Στους στόχους του μαθήματος της Μουσικής στο Γυμνάσιο συγκαταλέγονται η ακρόαση και εκτέλεση [από τους μαθητές] διαφόρων ειδών (στυλ) μουσικής, η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της χρήσεις μουσικών στοιχείων και με απλούς όρους έκφραση και αιτιολόγηση των προτιμήσεών τους σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών Μουσικής Αγωγής¹. (Δ.Ε.Π.Π.Σ. σσ.346 και 348).

Στους στόχους του μαθήματος των Θρησκευτικών της Β' Γυμνασίου είναι να προβληματιστούν [οι μαθητές] για τον τρόπο με τον οποίο τα Χριστούγεννα γιορτάζονται συνήθως και να ευαισθητοποιηθούν ώστε να τα γιορτάζουν όπως ταιριάζει στο μέγεθος, την ουσία, και το βάθος του γεγονότος της Γέννησης του Χριστού, σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών² (Δ.Ε.Π.Π.Σ. σ. 169)

Η ακρόαση (και εκτέλεση) των τραγουδιών *Χριστούγεννα remix*³ και *Τα Χριστούγεννα Σημαίνουν*⁴ εμπεριέχουν μία διαθεματικότητα, καθώς επιχειρούνται να αναδειχτούν κατά την ακρόαση και εκτέλεση της μουσικής οι επιστημονικές συσχετίσεις που ενυπάρχουν σε αυτές με όμορους και μη επιστημονικούς κλάδους (θεολογία, λαογραφία κ.ά.) και γίνεται επεξεργασία του θέματος από πολλές οπτικές γωνίες, ώστε να φωτίζονται πολυπρισματικά και να αναδεικνύεται η γνώση και η σχέση της με την πραγματικότητα. (Μακρή – Μπότσαρη 2006 και Ματσαγγούρας 2002).

Σκοποί

Οι μαθητές θα πρέπει:

1. Να συγκρίνουν το πώς εκλαμβάνουν τον εορτασμό των Χριστουγέννων στην Ελλάδα η Ορθοδοξη Χριστιανική Διδασκαλία και η πλειοψηφία των κατοίκων της.
2. Να ακούσουν και να εκτελέσουν Hip-hop μουσική
3. Να αξιολογήσουν την αποτελεσματικότητα της χρήσης μουσικών στοιχείων στη Hip-hop μουσική.
4. Να περιγράψουν τα χαρακτηριστικά και την ιστορική εξέλιξη του Hip-hop.
5. Να περιγράψουν την προέλευση και τη λειτουργικότητα των αστικών εθίμων των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς.

Απαιτούμενος χρόνος

Δυο με τρεις διδακτικές ώρες ανάλογα με τη δυναμική της ομάδας.

Προετοιμασία εκπαιδευτικού

Ο/Η εκπαιδευτικός μουσικής θα πρέπει να έχει στη διάθεσή του τα εξής:

¹ Υπ.Ε.Π.Θ. – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2001) Προγράμματα Σπουδών Μουσικής Αγωγής, Φ.Ε.Κ. 1336, τ. Β', 18 Οκτωβρίου 2001

² Υπ.Ε.Π.Θ. – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2001), Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών Θρησκευτικών, Φ.Ε.Κ. 1336, τ. Β', 18 Οκτωβρίου 2001.

³ Υπάρχει στο CD Βανδή, Δέσποινα, *Γεια + Άντε Γεια (Collector's Edition)* 2002, Heaven Music, (5204958001521)

⁴ Υπάρχει στο CD Ημισκούμπρια, *Decade 96>06. Das Beste*, 2007, Universal music, (06025 1753866 5)

- ✓ Τις ηχογραφήσεις των τραγουδιών *Χριστούγεννα remix* και *Τα Χριστούγεννα Σημαίνουν*.
  - ✓ Τους στίχους των προαναφερθέντων τραγουδιών, στους οποίους ο/η εκπαιδευτικός μουσικής θα πρέπει να συμπληρώσει (σε υποσημειώσεις) επεξηγήσεις τυχόν άγνωστων λέξεων / ονομάτων / ιδιωτισμών (για τους μαθητές)⁵. Καθώς το κείμενο αυτό θα μοιραστεί στους μαθητές, αυτό θα πρέπει να φωτοτυπηθεί σε επαρκή αριθμό αντιγράφων.
  - ✓ Κάποια όργανα Orff (κυρίως μεμβρανόφωνα, ξυλόφωνα, μεταλλόφωνα), τα οποία να προσεγγίζουν την ενορχήστρωση των προαναφερθέντων τραγουδιών. Σε περίπτωση που όργανα Orff δεν είναι διαθέσιμα μπορούν να χρησιμοποιηθούν αυτοσχέδια όργανα ή να χρησιμοποιηθεί το σώμα ως κρουστό όργανο (body percussion).
- Ο/Η εκπαιδευτικός μουσικής θα πρέπει να είναι πληροφορημένος για τα χαρακτηριστικά και την ιστορική εξέλιξη του Hip-hop,⁶ για τα αστικά έθιμα των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς⁷ και για το περιεχόμενο της έβδομης διδακτικής ενότητας του σχολικού εγχειριδίου των Θρησκευτικών της Β' Γυμνασίου (Τσανανάς & Μπάρλος 2006 α: 36 - 39). Επίσης θα πρέπει να γράψει ένα μικρής έκτασης κείμενο για τα χαρακτηριστικά και την ιστορική εξέλιξη του Hip-hop, και ένα άλλο μικρής έκτασης κείμενο σχετικά με την προέλευση και τη λειτουργικότητα των αστικών εθίμων των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς, τα οποία θα μοιραστούν στους μαθητές, πράγμα το οποίο σημαίνει και την φωτοτύπησή τους σε επαρκή αριθμό αντιγράφων.

Δραστηριότητες

- ✓ Αναφορά (με καταιγισμό ιδεών/ brainstorming) από τους μαθητές κάποιων «εορταστικών δραστηριοτήτων» που λαμβάνουν χώρα στη σύγχρονη Ελλάδα με αφορμή τα Χριστούγεννα και την Πρωτοχρονιά, τα οποία δεν σχετίζονται με παραδοσιακά ήθη και έθιμα της περιόδου αυτής. Τα λεγόμενα των μαθητών αναγράφονται στον πίνακα.
- ✓ Μοίρασμα των φωτοτυπιών με τους στίχους των τραγουδιών *Χριστούγεννα remix* και *Τα Χριστούγεννα Σημαίνουν* (που αναφέρθηκαν στην προετοιμασία εκπαιδευτικού).
- ✓ Χωρισμός των μαθητών σε μικρές ομάδες των 2 με 4 ατόμων και παροχή χρόνου 10 λεπτών περίπου προκειμένου να διερευνηθεί το ποιες από τις ήδη σημειωμένες στον πίνακα «εορταστικές δραστηριότητες» που λαμβάνουν χώρα στη σύγχρονη Ελλάδα με αφορμή τα Χριστούγεννα και την Πρωτοχρονιά αναφέρονται στα τραγούδια αυτά (ή αν αναφέρονται κάποιες άλλες)⁸. Μετά την παρέλευση των 10

⁵ Ενδεικτικά αναφέρονται κάποιες λέξεις / ονόματα / ιδιωτισμοί, τα οποία ενδεχομένως να είναι άγνωστα στους μαθητές: (στο τραγούδι *Χριστούγεννα remix*) Victoria 's secret, Da Capo, Αεράκης, (στο τραγούδι *Τα Χριστούγεννα Σημαίνουν*) Γκάλης, Χατζηπαναγής, γκι, ντάμπλ ντοτ, επανάλα to the bone, Home alone κ.ά.

⁶ Στο Bazin, 1995 Nelson, 1991, και Nelson, 2005 υπάρχουν ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά και την εξέλιξη του Hip-hop.

⁷ Στο Λουκάτος, 1997, παρέχονται ενδιαφέρουσες πληροφορίες για το θέμα αυτό

⁸ Στο τραγούδι *Χριστούγεννα* γίνεται λόγος για τις αγορές δώρων, τη διασκέδαση σε νυχτερινά μαγαζιά και την αποστολή τυποποιημένων ευχών μέσω κινητού τηλεφώνου που λαμβάνουν χώρα τα Χριστούγεννα και των Πρωτοχρονιά. Στο τραγούδι *Τα Χριστούγεννα Σημαίνουν* γίνεται λόγος για την αγορά αληθινού (και όχι οικολογικού) ελάτου, τις αγορές στολιδιών και δώρων, τη διασκέδαση σε νυχτερινά μαγαζιά, την αποστολή τυποποιημένων ευχών μέσω κινητού τηλεφώνου, τα τυχερά παιχνίδια και για το πώς τα τηλεοπτικά κανάλια «εορτάζουν» τις άγιες αυτές μέρες.

λεπτών, η κάθε ομάδα αναφέρει αυτά που βρήκε. Σε περίπτωση που κάποια «εορταστική δραστηριότητα» έχει γραφτεί στον πίνακα αυτή υπογραμμίζεται ενώ αντιθέτως προστίθεται κάποια άλλη, εφ' όσον δεν έχει ήδη γραφτεί.

✓ Πρόσκληση των μαθητών να εκφέρουν την άποψή τους σχετικά με την προέλευση και τη λειτουργικότητα των «εορταστικών δραστηριοτήτων» που αναγράφτηκαν στον πίνακα. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι όλες οι απόψεις είναι σεβαστές, δεν υπάρχει «σωστό» και «λάθος» στις προσωπικές απόψεις των μαθητών και γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο δεν θα πρέπει να χρησιμοποιούνται από τον/την εκπαιδευτικό μουσικής εκφράσεις του τύπου: «ναι», «μάλιστα», «καλά», γιατί αυτές υποδηλώνουν ότι ο/η εκπαιδευτικός ασυναίσθητα συμφωνεί με την άποψη που ειπώθηκε, πράγμα το οποίο θα μπορούσε να εμποδίσει τους μαθητές στο να εκφράσουν ελεύθερα την προσωπική τους άποψη. Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να χρησιμοποιούνται από τον/την εκπαιδευτικό μουσικής εκφράσεις του τύπου: «ευχαριστούμε», «ευχαριστούμε για την άποψή σου», οι οποίες είναι τελείως ουδέτερες σχετικά με την προσωπική άποψη που ειπώθηκε, και δεν θα μπορούσαν να εμποδίσουν τους μαθητές στο να εκφράσουν ελεύθερα την προσωπική τους άποψη.

✓ Πληροφόρηση των μαθητών ότι οι συγκεκριμένες «εορταστικές δραστηριότητες» είναι αστικά διαβατήρια έθιμα, τα οποία αποτελούν πολιτιστικές εξελίξεις αγροτικών εθίμων, με ιδιαίτερη αναφορά στην προέλευση και τη λειτουργικότητα του καθενός εθίμου.

✓ Συζήτηση με τους μαθητές σχετικά με κατά πόσον οι προαναφερθείσες «εορταστικές δραστηριότητες» συνάδουν με το πνεύμα των Χριστουγέννων όπως αυτό περιγράφεται στην έβδομη διδακτική ενότητα του σχολικού εγχειριδίου των Θρησκευτικών της Β' Γυμνασίου (Τσανανάς & Μπάρλος 2006 α: 36 - 39)⁹.

✓ Ακρόαση των ηχογραφήσεων των συγκεκριμένων τραγουδιών.

✓ Συζήτηση με τους μαθητές σχετικά με την αποτελεσματικότητα της χρήσης μουσικών στοιχείων στα τραγούδια αυτά και στη Hip-hop μουσική γενικότερα (π.χ. η ρυθμική απαγγελία έμμετρου λόγου, η οποία είναι κάτι μεταξύ λόγου, πρόζας, ποίησης και τραγουδιού, η πολυπλοκότητα των ρυθμικών σχημάτων που χρησιμοποιείται στα τραγούδια αυτά¹⁰, η χρήση γνωστών χριστουγεννιάτικων μελωδιών στα τραγούδια αυτά είτε εν είδει επωδού¹¹ είτε αντιστικτικά¹² και ό,τι άλλο θεωρούν οι μαθητές άξιο σχολιασμού)

⁹ Στη συγκεκριμένη Διδακτική Ενότητα των Θρησκευτικών τα Χριστούγεννα χαρακτηρίζονται ως γιορτή της χαράς, της αγάπης, της ανθρωπιάς, της απελευθέρωσης, της συναδέλφωσης, της ειρήνης, της δημιουργικότητας, της ευθύνης και των αγώνων στη ζωή για περισσότερο ανθρώπινο κόσμο. Επίσης στην πρώτη εργασία για ομάδες στη συγκεκριμένη διδακτική ενότητα επισημαίνονται κριτικά προβληματικές πλευρές του εορτασμού των Χριστουγέννων (καταναλωτική νοοτροπία, αδιαφορία για το συνάνθρωπο, ρηχή εθμικότητα, κοσμικότητα, επιφανειακότητα, ανυποψία για την ουσία και το βαθύτερο νόημα του γεγονότος και του εορτασμού των Χριστουγέννων) (Τσακανάς & Μπάρλος 2006β: 31 - 34).

¹⁰ Στον έμμετρο λόγο και των δύο αυτών τραγουδιών χρησιμοποιούνται επίσης πεντάχηχα, πέραν των υπολοίπων πολύπλοκων ρυθμικών σχημάτων. Ενδεικτικά αναφέρονται κάποια τέτοια σημεία, τα οποία φαίνονται παρακάτω με έντονους χαρακτήρες.

<i>Χριστούγεννα</i>	<i>Τα Χριστούγεννα σημαίνουν</i>
Espresso στο Da Capo στην πλατεία στο Κολωνάκι	Κι' έλεγα δεν θα πιάσουν κορόιδο εμένα
	Έρχεται το ελάφι το ελάφι τ' Αη Βήτα
	ΟΚ εντάξει αφήνω τ' αμάξι σε έναν κασκαντέρ

¹¹ Στο τραγούδι *Χριστούγεννα* χρησιμοποιείται η επωδός του ομώνυμου τραγουδιού της Δέσποινας Βανδή (υπάρχει στο ίδιο CD με το τραγούδι *Χριστούγεννα*) ως επωδός. Στο τραγούδι *Τα Χριστούγεννα*

- ✓ Χωρισμός των μαθητών σε ομάδες, μοίρασμα οργάνων Orff (σε περίπτωση που αυτά είναι διαθέσιμα) με στόχο την ερμηνεία των δύο αυτών τραγουδιών. Ο εκπαιδευτικός στη συγκεκριμένη αυτή φάση λειτουργεί ως εμπνευστής και καθοδηγητής. Στο σημείο αυτό χρησιμοποιούνται κάποιες πρακτικές μη – τυπικής εκμάθησης δημοφιλούς μουσικής, οι οποίες διαφέρουν από αυτές της ωδειακής εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα χρησιμοποιούνται: η εκμάθηση σε ομάδες, με έντονο το στοιχείο της αλληλοδιδασκαλίας των μελών της, η αναπαραγωγή μουσικής ακουστικά («με το αυτί») και η ενοποίηση της ακρόασης, της εκτέλεσης, του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, με έμφαση στη δημιουργικότητα¹³.
- ✓ Παρουσίαση των τραγουδιών αυτών από τις ομάδες. Οι μαθητές / ακροατές μπορούν (εάν βεβαίως το επιθυμούν) να εκφράσουν ελεύθερα τις αποτιμήσεις τους, δίνοντας έμφαση στα θετικά στοιχεία της κάθε ερμηνείας.
- ✓ Συζήτηση με τους μαθητές σχετικά με το πώς αυτοί ορίζουν το Hip-hop. Κατόπιν ο εκπαιδευτικός μουσικής πληροφορεί τους μαθητές (συνοπτικά) σχετικά με τα χαρακτηριστικά και την εξέλιξη του Hip-hop μοιράζοντας στο τέλος τις φωτοτυπίες των κείμενων για τα χαρακτηριστικά και την ιστορική εξέλιξη του Hip-hop και για την προέλευση και λειτουργικότητα των αστικών εθίμων των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς, που αναφέρθηκαν στην προετοιμασία του εκπαιδευτικού.

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση των σκοπών μπορεί να πραγματοποιηθεί με τους εξής τρόπους:

- ✓ Σε περίπτωση που οι μαθητές έχουν ήδη πραγματοποιήσει την πρώτη εργασία για ομάδες της έβδομης Διδακτικής Ενότητας του μαθήματος των Θρησκευτικών της Β' Γυμνασίου, γίνεται εμπλουτισμός της σχετικής εργασίας με την προβληματική γύρω από το πώς κάποια τραγούδια της Hip-hop μουσικής προσεγγίζουν κριτικά (και σατιρικά) προβληματικές πλευρές του εορτασμού των Χριστουγέννων. Σε περίπτωση που η συγκεκριμένη εργασία δεν έχει γίνει, μπορεί αυτή να γίνει στο μάθημα των Θρησκευτικών, με τον εμπλουτισμό που προαναφέρθηκε. (για το σκοπό αρ.1)
- ✓ Η συμμετοχή των μαθητών και το έργο τους ως μέλος μίας ομάδας όπου αυτό ζητήθηκε στις δραστηριότητες που προαναφέρθηκαν (για τους σκοπούς 2 και 3). Άξιο παρατήρησης είναι ότι και στο σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών Μουσικής Αγωγής αξιολογικά μέσα αποτελούν δραστηριότητες που επιτρέπουν τη διερεύνηση της ικανότητας στην ακρόαση και δραστηριότητες διερεύνησης της ικανότητας των μαθητών να χειρίζονται τα στοιχεία

Σημειώνουν χρησιμοποιείται ως επωδός η μελωδία του πασίγνωστου Αγγλικού παραδοσιακού τραγουδιού *Deck the Halls*.

¹² Στο τραγούδι *Χριστούγεννα* «πλέκονται» αντιστικτικά τα δύο πρώτα μέτρα του χριστουγεννιάτικου τραγουδιού *Τρίγωνα Κάλαντα* με τη ρυθμική απαγγελία των εξής στίχων: «Στο τζάκι απόψε καίγονται η έχθρα και τα μίσση / αυτή τη νύχτα νιώθουμε πως είμαστε όλοι ίσοι».

¹³ Τα πέντε κύρια χαρακτηριστικά μη – τυπικής εκμάθησης δημοφιλούς μουσικής είναι τα εξής:

- ✓ Το προς εκτέλεση ρεπερτόριο επιλέγεται από τους μαθητευόμενους και είναι ήδη οικείο και αρεστό σε αυτούς.
- ✓ Η αναπαραγωγή μουσικής γίνεται ακουστικά («με το αυτί») και όχι σε κάποια μορφή σημειογραφίας είτε σε οποιοδήποτε γραπτές οδηγίες.
- ✓ Η εκμάθηση μουσικής γίνεται σε ομάδες με έντονο το στοιχείο της αλληλοδιδασκαλίας των μελών της.
- ✓ Η αφομοίωση των δεξιοτήτων και της γνώσης γίνεται με προσωπικούς τρόπους, ξεκινώντας με «πραγματικά» μουσικά κομμάτια (και όχι με κομμάτια γραμμένα αποκλειστικά για εκπαιδευτικούς λόγους).
- ✓ Υπάρχει ενοποίηση των δεξιοτήτων της ακρόασης, της εκτέλεσης, του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης, με έμφαση στη δημιουργικότητα (Green, 2002).

της μουσικής σε δημιουργικές εργασίες.(Δ.Ε.Π.Π.Σ. σσ. 351 - 352), οι οποίες υπάρχουν στη συγκεκριμένη προσέγγιση.

✓ Προφορικές ερωτήσεις στους μαθητές σχετικά με τα χαρακτηριστικά και τη ιστορική εξέλιξη του Hip-hop (για το σκοπό αρ.4).

✓ Προφορικές ερωτήσεις στους μαθητές σχετικά με την προέλευση και τη λειτουργικότητα των αστικών εθίμων των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς. (για το σκοπό αρ.5).

Βιβλιογραφία

- Bazin, Hugues (1995) *La culture hip-hop*, Paris: Desclée de Brouwer.
- Green, Lucy (2002), *How popular musicians learn: A way ahead for music education*, London: Ashgate
- Λουκάτος, Δημ., Σ. (1997), *Χριστουγεννιάτικα και των Γιορτών*, Αθήνα: Φιλιππότη
- Μακρή – Μπότσαρη, Εύη (2006), «Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών», *Τεύχος Επιμορφωτικού υλικού*, Αθήνα: Υπ.Ε.Π.Θ. – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
- Ματσαγγούρας, Ηλίας (2002), «Διεπιστημονικότητα, Διαθεματικότητα και Ενιαιοποίηση στα Νέα Προγράμματα Σπουδών: Τρόποι Οργάνωσης της Σχολικής Γνώσης», *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τεύχος 7, Αθήνα: Υπ.Ε.Π.Θ. – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Nelson, George (2005), *Hip-Hop America*, New York: Penguin Books.
- Nelson, Havelock & Gonzales, Michael,A. (1991), *Bring the noise: A guide to rap music and hip-hop culture*, New York: Harmony Books
- Τσανανάς, Γεώργιος & Μπάρλος, Απόστολος (2006α) *Θρησκευτικά Β' Γυμνασίου, Καινή Διαθήκη, Ο Ιησούς Χριστός και το έργο Του*, Αθήνα: Οργανισμός Έκδοσης Διδακτικών Βιβλίων.
- Τσανανάς, Γεώργιος & Μπάρλος, Απόστολος (2006β) *Θρησκευτικά Β' Γυμνασίου, Καινή Διαθήκη, Ο Ιησούς Χριστός και το έργο Του*, *Βιβλίο Εκπαιδευτικού*, Αθήνα: Οργανισμός Έκδοσης Διδακτικών Βιβλίων.
- Υπ.Ε.Π.Θ. – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2001), *Προγράμματα Σπουδών Μουσικής Αγωγής*, Φ.Ε.Κ. 1336, τ. Β', 18 Οκτωβρίου 2001.
- Υπ.Ε.Π.Θ. – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2001), *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών Θρησκευτικών*, Φ.Ε.Κ. 1336, τ. Β', 18 Οκτωβρίου 2001.

Δισκογραφία

Βανδή, Δέσποινα, *Γεια + Άντε Γεια (Collector's Edition)* (2002, Heaven Music, 5204958001521)

Ημισκούμπρια, *Decade 96>06. Das Beste*, (2007, Universal music, 06025 1753866 5)